

کتابخانه دیجیتال

دانشگاه رازی

دانشکده ادبیات

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته الهیات فقه و مبانی حقوق اسلامی

مبانی و موارد جواز سقط جنین در فقه امامیه و حقوق ایران

نگارش:

احسان عبدالتاجدینی

استاد راهنما:

دکتر خدیجه مرادی

آبان ماه ۱۳۹۷

اصالت و مالکیت پایان نامه (رساله)

این جانب احسان عبدالتاجدینی دانش آموخته کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه رازی پدیدآور رساله با پایان نامه عنوان مبانی و موارد جواز سقط جنین در فقه امامیه و حقوق ایران گواهی و تعهد می‌کنم که بر پایه قوانین و مقررات، از جمله «دستورالعمل نحوه بررسی تخلفات پژوهشی» و همچنین «مصادیق تخلفات پژوهشی» مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۲۵ اسفند ۱۳۹۳):

- این رساله دستاورد پژوهش این جانب و محتوای آن از درستی و اصالت برخوردار است؛
- حقوق معنوی همه کسانی را که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه / رساله تأثیرگذار بوده‌اند، رعایت کرده‌ام و هنگام کاربرد دستاورد پژوهش‌های دیگران در آن، با دقت و به درستی به آن‌ها استناد کرده‌ام؛
- این پایان نامه / رساله و محتوای آن را تاکنون این جانب یا کس دیگری برای دریافت هیچ گونه مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نکرده‌ام؛
- همه حقوق مادی این رساله از آن دانشگاه رازی است و آثار برگرفته از آن با وابستگی سازمانی دانشگاه رازی منتشر خواهد شد؛
- در همه آثار برگرفته از این رساله، نام استادان راهنما و اگر استاد راهنمای نخست تشخیص دهد، نام استاد(ان) مشاور و نشانی رایانامه سازمانی آنان را می‌آورم؛
- در همه گام‌های انجام این رساله، هرگاه به اطلاعات شخصی افراد یا اطلاعات سازمان‌ها دسترسی داشته یا آن‌ها را به کار برده‌ام، رازداری و اخلاق پژوهش را رعایت کرده‌ام.

امضا تاریخ

حقوق: دانشگاه رازی، ۱۳۹۷

این گزارش و همه حقوق مادی و محصولات آن (مقاله‌ها، کتاب‌ها، پروانه‌های اختراع، برنامه‌های رایانه‌ای، نرم‌افزارها، تجهیزات ساخته شده و مانند آن‌ها) بر پایه «قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان» مصوب سال ۱۳۴۸ و اصلاحیه‌های بعدی آن و همچنین آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون از آن دانشگاه رازی است و هرگونه استفاده از همه یا پاره‌ای از آن شامل نقل قول، تکثیر، انتشار، کاربرد نتایج، تکمیل و مانند آن‌ها به صورت چاپی، الکترونیکی یا وسایل دیگر، تنها با اجازه نوشتاری دانشگاه رازی شدنی است. نقل قول محدود در انتشارات علمی مانند کتاب و مقاله یا پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دیگر با نوشتن اطلاعات کامل کتاب‌شناختی، نیازی به مجوز دانشگاه رازی ندارد.

صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری		
تاریخ	نام و نام خانوادگی دانش آموخته	احسان عبدالتاجدینی
شماره ملی	رایانامه شخصی	

عنوان	مبانی و موارد جواز سقط جنین در فقه امامیه و حقوق ایران	
رشته تحصیلی	گرایش	فقه و مبانی حقوق

هیئت داوران پس از شنیدن گزارش و دفاع دانشجو، پایان نامه / رساله وی را داوری و آن را «عالی / بسیار خوب / خوب / متوسط / پذیرفته نشده» ارزشیابی کرد.			
امضا	شماره ملی	مرتبه علمی	نام و نام خانوادگی
	رایانامه سازمانی		وابستگی سازمانی (پژوهشگاه/ دانشگاه/ ...)
		استاد یار	دکتر خدیجه مرادی
			عضو هیئت علمی دانشگاه رازی
			استاد راهنما
			استاد راهنمای دوم
			استاد مشاور
			استاد مشاور
			استاد داور
		استاد یار	دکتر خلیل الله احمدوند
			عضو هیئت علمی دانشگاه رازی
		حق التدریس	دکتر خالد نبی نیا
			استاد مدعو
			استاد داور

امضا	سمت	نام و نام خانوادگی	تأیید ناظر
	نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر علی طهماسبی	موسسه

سپاس مخصوص خداوند مهربان که به انسان توانایی و دانایی بخشید و سپاس ایزد
منان را که به من این فرصت را داد تا به این مرحله از علم رسیده و از بیج محبتی
دریغ نکرد و در تمام مراحل زندگی مراقبت قلب بود.

با سپاس فروان از اساتید گرانقدر و بزرگوار که در طول سالها، کسب علم در محضر
آنها افتخاری برای اینجانب بوده و خواهد بود. خصوصاً سرکار خانم دکتر مرادی که
در سایه تلاش و زحمات ایشان این پایان نامه به انجام رسید.

تقدیم به پدر و مادر

خدای را بسی شاکرم که از روی کرم، پدر و مادری فداکار نسیم ساخته تا در سایه
درخت پر بار وجودشان یسایم و از ریشه آنها شاخ و برگ گیرم و از سایه
وجودشان در راه کسب علم و دانش تلاش نمایم. والدینی که بودشان تاج افتخاری
است بر سرم و نامشان دلیلی است بر بودنم، چرا که این دو وجود، پس از
پروردگار، مایه هستی ام بوده اند دستم را گرفتند و راه رفتن را در این وادی زندگی
پرزافراز و نشیب آموختند. آموزگارانمی که برایم زندگی، بودن و انسان بودن
را معنا کردند

چکیده:

در فقه و قوانین موضوعه ایران اصولاً جنین در هر مرحله‌ای که باشد، سقط آن حرام و جرم انگاری شده و مرتکب به مجازات‌های مقرر محکوم می‌شود و البته قانون در موارد استثنایی سقط را مجاز دانسته است. اگر حکم عقل را بر فرض از مستقلات عقلیه در نظر نگیریم، لیکن حکم شرع، یک حکم توفیقی و آمرانه است که اشخاص نمی‌توانند برخلاف آن تراضی و توافق نمایند. در موارد استثنایی از باب قاعده الضرورت تبیح المحظورات و در تکمله آن الضرورت تقدیر بقدرها، می‌توان در تراحم دوران امر بین دو محذور (مرگ مادر و اسقاط جنین پیش از چهارماهگی) اسقاط جنین را تجویز کرد... پدیده سقط جنین از گذشته‌های دور در میان انسان‌ها رواج داشته و در جهان متمدن امروز یک آسیب مشترک تلقی می‌شود و به انگیزه‌های مختلف اجتماعی، اخلاقی، اقتصادی نسبتاً شایع شده است. امروزه کشورها در برخورد با مسئله سقط جنین تصمیمات متفاوتی را مقرر نموده‌اند؛ برخی از آن‌ها تجویز، برخی منع و برخی تحت شرایطی اجازه می‌دهند. مسأله سقط جنین در حد وسیع و گسترده، از جمله مسائلی است که محصول تحولات علمی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است و ارتباط تنگاتنگی با انفجار جمعیت، محدودیت منابع، حقوق بشر، حقوق و آزادی زنان، منافع دولتها و بالاخره مصالح جامعه بشری دارد. جهان اسلام، در عین واقع بینی، بر اساس مبانی اسلامی، سقط جنین را حرام و نامشروع می‌داند و فقه امامیه نیز با و با روشن بینی مبانی مستحکم، با این معضل اجتماعی مواجه شده و با این که در برخی موارد، سقط جنین را مجاز دانسته، با جواز بی قید و شرط آن مخالف است. در میان دیدگاه‌های موجود که بعضی استثنائی را بر سقط وارد نمی‌دانند و برخی نیز به جواز در تمامی مراحل و لو چند روز تا تولد تمایل دارند فقه امامیه با توجه به اصول و مبانی اسلام راه میانه‌ای را برگزیده و مشروعیت سقط جنین را با قید زمانی و وجود برخی شروط مجاز تلقی می‌کند که با بررسی امور فوق مشخص می‌گردد. علی‌رغم تفاوت‌های موجود در موضوعات فقهی جامعیت تفکر امامیه از لحظه‌ی استقرار نطفه در رحم تا قبل از تولد، احکام سقط چه از باب حرمت و جواز و امکان تعیین یک چارچوب واحد در موضوع سقط جنین به عنوان یک مسأله‌ی مهم است.

کلیدواژه: سقط جنین، جواز سقط جنین، حقوق جنین.

فهرست نوشته‌ها

عنوان	صفحه
فصل اول: مفاهیم	
مبحث اول) تعریف ، مفهوم، پیشینه سقط جنین	۲۴
گفتار اول) تعریف و مفهوم سقط جنین	۲۴
بند اول) سقط جنین در لغت	۲۴
بند دوم) سقط جنین در اصطلاح	۲۵
بند سوم) مفهوم سقط جنین	۲۷
گفتار دوم) پیشینه سقط جنین در جهان و ایران	۲۸
بند اول) پیشینه سقط جنین در جهان	۲۸
بند دوم) پیشینه سقط جنین در ایران	۳۰
بند سوم) پیشینه حقوقی سقط جنین	۳۲
مبحث دوم -انواع سقط جنین ، علل آن و ارکان تشکیل دهنده سقط جنین	۳۴
گفتار اول) انواع سقط جنین و علل آن	۳۴
بند اول) انواع سقط جنین	۳۴
بند دوم) علل سقط جنین	۳۵
گفتار دوم) ارکان تشکیل دهنده سقط جنین	۳۷
بند اول) سقط جنین یا سقط حمل جرمی مقید است	۳۷
بند دوم) اخراج حمل و جنین قبل از موعد طبیعی است	۳۷
مبحث سوم) تاریخچه و دیدگاه ادیان راجع به سقط جنین	۳۹
بند اول) سقط جنین در آیین یهودیت	۳۹
بند دوم) سقط جنین در مسیحیت	۴۲
بند سوم) سقط جنین در اسلام	۴۵
فصل دوم: مصادیق سقط جنین	
مبحث اول) سقط جنین در فقه اسلامی	۴۸

۴۸	گفتار اول : ادله ی اربعه .....
۴۸	بنداول(قرآن کریم .....
۴۹	بند دوم(روایات .....
۵۰	بند سوم (اجماع .....
۵۰	بند چهارم (بنای عقلا .....
۵۱	گفتار دوم (سقط جنین در فقه امامیه .....
۵۲	مبحث دوم) احکام ، مجازات و دیدگاههای راجع به سقط جنین در فقه امامیه .....
۵۲	گفتار اول) احکام و دیدگاههای راجع به سقط جنین در فقه امامیه .....
۵۳	بند اول) مراحل تکوین جنین در قرآن و احادیث .....
۵۸	بند دوم) سقط جنین پیش از دمیده شدن روح .....
۶۸	بند سوم) سقط جنین پس از دمیده شدن روح .....
۷۱	گفتار دوم) مجازات سقط جنین و دیدگاههای راجع به آن در فقه امامیه .....
۷۱	بند اول) دیه جنین .....
۷۳	بند دوم) قصاص .....
۷۶	بند سوم) کفاره .....

فصل سوم: مبانی جواز سقط جنین

۸۰	مبحث اول) دیدگاه فقه امامیه در مورد سقط جنین و جواز سقط آن .....
۸۰	گفتار اول) مبنا دیدگاه فقه امامیه در مورد سقط جنین .....
۸۰	بنداول) قرآن و سقط جنین .....
۸۲	بند دوم) روایات .....
۸۳	بند سوم) عقل .....
۸۳	بند چهارم) اجماع .....
۸۴	گفتار دوم) موارد جواز سقط جنین در فقه امامیه .....
۸۴	بنداول) حفظ جان مادر .....
۸۶	بند دوم) سقط جنین برای سلامت جسمی مادر .....
۸۸	بند سوم) سقط جنین به منظور حفظ حیثیت زن .....
۹۰	بند چهارم) مشکلات ژنتیکی و بالینی .....

۹۲	..... بند پنجم) کاهش جنین
۹۴	..... بند ششم) جنین ناشی از زناى به عنف
۹۵	..... گفتار سوم) نظرات موافقان و مخالفان جواز سقط جنین در فقه امامیه
۹۵	..... بنداول) - تأملی در دلایل جواز سقط جنین
۹۶	..... بند دوم) مبانی مشروعیت سقط جنین در فقه امامیه
۱۰۳	..... مبحث دوم) مبانی، مواد قانون و موارد جواز سقط جنین در حقوق ایران
۱۰۳	..... گفتار اول) مبانی سقط جنین در حقوق ایران
۱۰۴	..... بند اول) موضوع کلی جرایم علیه جنین
۱۰۸	..... بند دوم) سقط جنین از طریق ترک فعل
۱۱۲	..... گفتار دوم) مواد قانون راجع به سقط جنین در حقوق ایران
۱۱۲	..... بند اول) سقط جنین موضوع ماده ی ۳۰۶
۱۱۳	..... بند دوم) سقط جنین موضوع ماده ۶۲۲ قانون تعزیرات
۱۱۷	..... بند سوم) سقط جنین موضوع ماده ی ۶۲۳ قانون تعزیرات
۱۲۰	..... بند چهارم) سقط جنین موضوع ماده ۶۲۴ قانون تعزیرات
۱۲۳	..... گفتار سوم) موارد جواز سقط جنین نظر حقوق ایران
۱۲۴	..... نتیجه گیری
۱۲۶	..... پیشنهادات
۱۲۷	..... منابع و مآخذ

مقدمه:

سقط جنین یا سقط حمل یکی از جرائمی است که جوامع پیوسته با آن درگیر بوده اند و راه یابی برای مقابله با آن از جمله مسائل و مشکلات جوامع بشری بوده و از دیرباز نیز مقررات خاصی برای جلوگیری از وقوع این پدیده و تعقیب و مجازات مرتکبان آن تدوین شده است. نکته قابل ذکر آن است مسأله سقط جنین در حد وسیع و گسترده، از جمله مسائلی است که محصول تحولات علمی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است و ارتباط تنگاتنگی با انفجار جمعیت، محدودیت منابع، حقوق بشر، حقوق و آزادی زنان، منافع دولتها و بالاخره مصالح جامعه بشری دارد. طرح گسترده دیدگاه صاحب نظران و اندیشمندان طرفدار جواز بی قید و شرط سقط جنین، بسیاری از دولتها را در نیمه دوم قرن بیستم تحت تأثیر قرار داد که این امر، موجب شده است همه ساله، میلیونها جنین به طور قانونی از بین بروند. جهان اسلام، در عین واقع بینی، بر اساس مبانی اسلامی، سقط جنین را حرام و نامشروع می داند و فقه امامیه نیز با و با روشن بینی مبانی مستحکم، با این معضل اجتماعی مواجه شده و با این که در برخی موارد، سقط جنین را مجاز دانسته، با جواز بی قید و شرط آن مخالف است.

حمایت از جنین از دیرباز در جوامع بشری، مطرح بوده و در همین راستا، قانونگذار جمهوری اسلامی ایران با الهام از رهنمودهای فقه اسلامی، جنین انسان را موجودی دارای شخصیت انسانی و قابل تکریم و حمایت می داند که مانند سایر انسانها دارای حقوقی از جمله حق حیات و سلامت است

بنا بر نظر مشهور فقها، سقط جنین بعد از دمیدن روح چهار و نیم ماهگی حرام و نامشروع می باشد. اما این رأی در میان فقها مخالفانی دارد که برخی با تمسک به قاعده لاجرح، ضرورت و اضطرار، تراحم یا اصل تخییر، فتوا به جایز بودن سقط جنین را مجاز دانسته اند؛ اما با جواز بی قید و شرط آن مخالفت نموده اند.

جوامع بشری از دیرباز با معضلی به نام «سقط جنین» مواجه بوده است. وضعیت جامعه ما نیز به گونه ای است که سقط جنین اتفاق می افتد و قسمت اعظم آن به صورت پنهانی و توسط افراد غیر

متخصص انجام می شود. قوانین موجود در ارتباط با سقط جنین گاه به دست افراد موجه نقض می شود که بیم آن می رود نقصان احترام به قانون، آن هم قانونی که صفت اسلامی دارد، موجب از هم گسیختگی ساختار اخلاق عمومی گردد. آیا راهی وجود ندارد که چنین افرادی به عذری به ظاهر موجه تر، مجبور به قانون شکنی نشوند؟ و روح تجری به قانون، در سطح وسیعی گسترش پیدا نکند.

مسئله آزادی سقط جنین امری مذموم و خلاف شرع است که حق حیات این بدیهی ترین هدیه الهی را از موجودی سلب می کند؛ اما برای عوارض ممنوعیت مطلق سقط جنین باید فکری کرد.

۱- بیان مسأله:

یکی از موضوعاتی که همواره در تمامی جوامع از دیرباز مورد بحث و گفتگو قرار گرفته مسأله سقط جنین و مسئله جواز آن از طرف ادیان و مجامع مختلف بشری بوده است.

سقط جنین از دو واژه: ۱- سقط: در لغت به معنای بر زمین افتادن، منقطع شدن و فروافتادن است و در اصطلاح فقهی سقط جنین بمعنای افتادن جنین از درون رحم زن بکار می رود خواه سبب خود زن باشد یا طیب یا شخص ثالث دیگر. ۲- جنین: واژه جنین در لغت مأخوذ از جنن به معنی هر چیزی پوشیده و مستور است و در اصطلاح به طفل تا قبل از دنیا آمدن گفته می شود. در اصطلاح فقهی نیز فقها همین معنا را برای سقط جنین بکار برده اند. سقط جنین در اصطلاح حقوقی نیز عبارت است از اخراج عمدی و غیرطبیعی و قبل از موعد طبیعی جنین به نحوی که حمل خارج شده از بطن مادر زنده نباشد. مسأله سقط جنین و احکام مربوط به آن در فقه اسلامی نیز از موضوعات مهم حوزه دین بشمار می آید. حتی می توان مهمترین موضوع در حقوق خانواده را نیز سقط جنین دانست زیرا در این موضوع با از بین رفتن حیات یک انسان مواجه هستیم، هرچند که حیات واقعی جنین بطور کامل پس از زنده متولد شدن او تحقق می یابد اما اسلام برای جنین نیز به عنوان یک موجود زنده احترام قائل شده است و حتی وصیت بر جنین را نیز در صورت زنده متولد شدن او جایز دانسته. در این پژوهش سعی شده است که با استفاده از مبانی فقهی و حقوقی به تمامی

سوالات پیرامون سقط جنین و موارد جواز آن در موارد خاص با توجه به فتاوی فقها و نظریات حقوقی پاسخ کامل داده شود.

۲- پیشینه پژوهش

مسئله سقط جنین و مسائل مرتبط با آن در تمامی ادوار تاریخی در طول زندگی بشر وجود داشته و بخصوص ادیان الهی در رابطه با آن بسیار بحث نموده اند اما با توجه به تحولات پزشکی و بوجود آمدن سقط درمانی و تبدیل آن به قانون در اکثر جوامع بایستی این موضوع مهم مورد بررسی دقیق قرار گیرد و تمام جوانب آن را مورد کنکاش قرار داد. با توجه به تحقیقات اینجانب پژوهش دقیق و همه جانبه ای در این موضوع صورت نگرفته بلکه اکثر محققین این موضوع را صرفاً بشکل یک بعدی یا ازدید پزشکی یا حقوقی محض یا طبق آرا فقهای متقدم در کتب فقهی مورد بررسی قرار داده اند. برای مثال از متقدمین می توان شهید ثانی (۱۳۹۲ ه ش) را نام برد که به صورت مختصر درباره مجازات سقط جنین و مجازات پزشک سقط کننده و فردی که سبب سقط جنین شده است سخن گفته است و از پژوهشگران معاصر به یوسف زاده (۱۳۸۸ ه ش) اشاره نمود که به مسئله سقط جنین بیشتر از نگاه حقوق پزشکی پرداخته است. و حتی به تمامی شبهات و موضوعات پیرامون سقط جنین پاسخ داده شود. و همچنین جلیلی (۹۳ ه.ش) در مقاله سقط جنین از دیدگاه فقه شیعه قائل است به اینکه هرچند میان جنین انسان با انسان متولد شده، تفاوت هایی وجود دارد، ولی با استفاده از عمومات و اطلاعات ادله حرمت قتل نفس و احتیاط در دماء و برخی روایات، می توان گفت جنین در طول دوران بارداری، بالقوه قبل از ولوج روح - یا بالفعل - بعد از ولوج روح - انسان و کشتن آن، حرام است و تنها در موارد خاص، مثل زمانی که وجود جنین حیات مادر را تهدید می کند یا در موارد ناهنجاری های جنینی، در صورت تحقق ضرورت یا وجود حرج شدید و تنها قبل از ولوج روح، سقط جنین، جایز و مشروع است.

۳- اهداف مشخص تحقیق (شامل اهداف آرمانی، کلی، اهداف ویژه و کاربردی):

۱- بررسی ابعاد مختلف سقط جنین در فقه اسلامی

۲- پاسخگویی به حرمت سقط جنین

۳- ارائه راهکار فقهی و حقوقی برای سقط در موارد خاص

۴- اهمیت، ارزش و کاربرد نتایج پایان‌نامه

امروزه یکی از مهمترین و مبتلابه ترین موضوعات در تمامی کشورهای دنیا مساله سقط جنین می باشد. مساله ای که هریک از ادیان و تفکرات دینی درباره آن نظرات متفاوتی دارند. هرچند که قانونی بودن سقط جنین در برخی کشورها پذیرفته شده است اما اسلام به هیچ وجه سقط جنین را درحالت عادی جایز نمیداند بلکه آن را گناهی بزرگ قلمداد می نماید. به همین خاطر اهمیت پرداختن به این موضوع چه از باب فقهی و چه از باب حقوقی بسیار اهمیت دارد. نتیجه این پژوهش می تواند در رابطه با سقط درمانی در عرصه پزشکی و برای تصویب قوانین در رابطه با سقط جنین بسیار موثر و راه گشا باشد.

۵-سوالات تحقیق:

۱-حکم تکلیفی سقط جنین چیست؟

۲-قانونگذار در راستای مساله سقط جنین در موارد خاص چه راهکارهای ارائه نموده است ؟

۳-در چه مواردی در باب سقط جنین بین قانون مجازات اسلامی و فقه امامیه انطباق وجود دارد ؟

۶- روش شناسی تحقیق:

پژوهش بصورت توصیفی و استفاده از کتب مختلف و مقالات و پایان نامه ی پژوهشگران تدوین شده است.

فصل اول

مفاهیم

مبحث اول) تعریف ، مفهوم، پیشینه سقط جنین

گفتار اول) تعریف و مفهوم سقط جنین

بند اول) سقط جنین در لغت

سقط ریشه ی عربی داشته و به فارسی راه یافته است، سقط از مصدر سقوط و مسقط مأخوذ است و سقوط به معنی وقوع ، افتادن و ریزش آمده و سقط به معنی بچه ای که ناتمام از شکم بیوفتد (دهخدا، ۱۳۹۰، ۱۶۹۷) و یا بچه نارس و مرده که پیش از هنگام ولادت ، از شکم بیفتد. سقط از نظر لغوی در فارسی به معنی برف ، که به برف می ماند، آتشی که از چخماق برجهد و در نگیرد نیز بکار برده می شود.

جنین (رشدیه، ۱۳۹۰، ۷۷۳) از ریشه اجتنان است و به معنی پوشش و اختفا و جن نیز از همین معنی است و در فقه از آن به عنوان « جن فی الرحم» نام برده است ، در حقیقت نیز از دید انسان مستور است و انسان در شکم مادر دختر یا پسر را جنین می گویند.

سقط جنین در لغت به معنی افتادن جنین از شکم مادر قبل از تمام شدن دوره ی طبیعی بارداری است که در برخی از لغت نامه ها نیز چنین تعبیر شده است: « افتادن جنین ناتمام از شکم زن حامله» (دهخدا، ۱۳۹۰، ۶۹۸)

در تعریف دیگری نیز چنین آمده است:

".... و هو الحمل فی بطن و سمی به الاستتاره فیه من الاجتنان و هو الستر فهو بمعنی المعقول" ....
و آن بار شکم مادر ش است و بخاطر آن جنین نامیده می شود و پنهان به معنی مفعول است."
(الجبعی العاملی، ۱۳۸۰، ۵۳۱)

به بیان ساده تر اینکه سقط یعنی سقوط، جنین یعنی انسان داخل در رحم و سقط جنین یعنی افتادن جنین از رحم مادر می باشد، که معنای اصطلاحی آن نیز از معنی لغوی ، فاصله چندانی ندارد.

بند دوم (سقط جنین در اصطلاح

تعریف جامع و مانعی از سقط جنین بیان نگردیده است؛ هر چند در بادی امر، سهل و آسان بنظر می رسد و متخصصان هر علمی با توجه به شناخت خود تعریفی ارائه نموده اند که در این بخش سعی شده تا تعریف سقط جنین از منظر علم پزشکی، فقه و حقوق ارائه گردد.

الف (سقط جنین از نظر علم پزشکی:

کمیته ی بین المللی سلامت: «مرگ جنین قبل از خروج ما حصل حاملگی از بدن مادر بدون در نظر گرفتن دوره ی حاملگی.» (سیدی علوی، ۱۳۷۰، ۷) تعریف دیگری که بدان اشاره شده است عبارت اند از: «سقط جنین به بیرون شدن حاصل باروری از رحم گفته می شود در حالی که موجود تکوین یافته، قادر به زندگی در خارج از رحم نباشد.» (فضائی، ۱۳۶۸، ۵۳۲)

از بعد زمانی: «ختم حاملگی قبل از اینکه جنین قابلیت زندگی پیدا کند که معمولاً قبل از هفته بیستم حاملگی است» (مک لنان، ۱۳۵۵) و یا «قطع و خروج محصول حاملگی قبل از هفته بیستم بارداری را سقط می گویند.» (شعبانی، ۱۳۹۳، ۶۹)

دکتر صناعی زاده چنین اشعار می دارد: «سقط جنین عبارت است از ختم بارداری قبل از موعدی که جنین توانایی ادامه حیات را در خارج از رحم داشته باشد.» (صناعی زاده، ۱۳۸۷، ۲۶۷)

ب) سقط جنین از دیدگاه فقها

از منظر فقهای امامیه جنین موجود محترمی است و برای بذری که انسان از آن پدید می آید پیش از آنکه در رحم زن افکنده شود، عوض مالی (ارش) معین کرده است (احمد ادریس، ۲، ۱۸۵، ۱۳۷۷) و سقط آن را به جز مواردی که به عنوان ثانوی، سقط آن را مجاز شناخته شده است، در هر مرحله ای که باشد، به استناد کتاب، سنت، عقل و اجماع حرام و نامشروع است البته فقهای دیگر هم با وجود شرایطی سقط جنین را مجاز دانسته اند.

ج) سقط جنین از دیدگاه حقوق دانان

همانند بسیاری از مفاهیم حقوقی ارائه تعریف سقط جنین به جهت اینکه نیازمند اشراف به علوم پزشکی، فقهی و حقوقی می باشد امری بسی سخت و دشوار می باشد، به هر حال به تعریف ارائه شده توسط متخصصین حقوقی می پردازیم.

«سقط جنین یا سقوط حمل عبارتست از اخراج عمدی قبل از موعد جنین یا حمل به نحوی که زنده یا قابل زیستن نباشد، و یا منقطع ساختن دوران طبیعی بارداری.» (گلدوزیان، ۱۳۸۳، ۲۱۰)

«خاتمه دادن به بارداری به وسیله برداشتن، انداختن و دفع جنین یا رویان آن گونه که به مرگ بیانجامد.» (عباسی، ۱۳۹۱، ۱۹) و در بیان دیگر «انجام هر رفتار مجرمانه ای است که موجب توقف دوران تکامل جنین و اخراج قبل از موعد طبیعی آن خواهد شد. تحقق این جرم با سلب حیات جنین زنده همراه است اخراج خودبخودی یا با واسطه ی جنین یا حمل با آگاهی از وجود آن و با قصد اسقاط بدون مجوز قانونی.» (موسوی بجنوردی، ۱۳۸۵، ۱۴۸)

دکتر محمد جعفر لنگرودی نیز چنین بیان می دارد: «سقط جنین جرمی است که نتیجه ی آن بیرون انداختن جنین از رحم مادر باشد و فاعل جرم قصد این نتیجه را داشته باشد خواه وسایلی بکار برده باشد یا نه.»

ابراهیم پاد: «سقط جنین عبارت است از اخراج حمل قبل از موعد طبیعی زایمان به نحوی که زنده یا قابلیت زیستن نباشد.»

«ختم حاملگی قبل از قابلیت حیات یافتن جنین را سقط جنین می نامند.» (میر محمد صادقی، ۱۳۹۰، ۲۳۸) و در نهایت برخی نیز و با توجه به قانون مجازات اسلامی شرایطی را برای سقط جنین در نظر گرفته اند. نخست: اثبات منشاء انسان بودن حمل. دوم: زنده بودن آن اعم از آن که سالم یا بیمار باشد. سوم: از بین رفتن جنین اعم از آن که در رحم مادر یا پس از خروج و به علت فقدان قابلیت زیستن مستقل محقق گردد. چهارم: خروج و یا اخراج جنین از رحم مادر، شرط لازم برای تحقق سقط نیست فلذا سلب حیات از او کافی به مقصود است.» (آقایی نیا، ۱۳۹۴، ۴۰۰)

گارو سقط جنین را عبارت از اخراج عمدی و قبل از موعد حمل دانسته است. گارسون، حقوقدان فرانسوی سقط جنین را « منقطع ساختن دوران طبیعی بارداری » می داند.

بند سوم (مفهوم سقط جنین

مفهوم جنین و سقط آن از ترکیب نطفه مرد با تخمک، موجود زنده جدیدی پدید می آید که به آن جنین می گویند. این موجود جدید که منشأ پیدایش انسان است، معمولاً پس از هفت ساعت و در نهایت ۲۴ ساعت پس از نزدیکی، هستی پیدا می کند و حدود ۳۰ ساعت پس از لقاح به مرحله دوسلولی رسیده و با ادامه تقسیمات سلولی، تعداد سلولهایش افزایش یافته و در روز سوم پس از لقاح، سلولها بالغ بر ۱۶ خواهند شد و تخمک بارور شده، بدین ترتیب رو به تکامل می رود. سالدر، ۴۱ و ۴۲) جنین در ماه ششم یا نیمه اول ماه هفتم به درجه ای از تکامل جسمانی می رسد که اگر در این زمان متولد شود، می تواند با مشکلات فراوان زنده بماند و در صورتی که جنین روال طبیعی خود را طی کند، پس از ۲۶۶ روز یا ۳۸ هفته پس از لقاح تکامل یافته و به صورت انسانی زنده، متولد می شود (همان ۹۵) بنابراین مبدأ جنین ابتدای آبستنی و انتهای آن لحظه ما قبل ولادت است. اگر عاملی مانع این تکامل طبیعی شود و جنین حیاتش را از دست بدهد، جنین سقط می شود البته گاهی جنین زنده به دنیا می آید، لکن قابلیت حیات و ادامه بقاء را ندارد و فوت می کند، به این موارد هم عرفاً سقط جنین می گویند. (جعفری لنگرودی، ۲۰۱۱۳).

در کتابهای فقهی و روایی، مرحله چهار ماه و نیم یا پنج ماهگی که حرکات جنین برای مادر، محسوس می شود «ولوج روح» می گویند. (شهید ثانی ۱۰/۲۹۳)

در حدیثی از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمودند: «...اذا مضت خمسة اشهر فقد صارت فيه الحیاط...». (عاملی، ۱۹/۲۴۰) یعنی بعد از پنج ماهگی حیات در آن (روح) حلول می کند

گفتار دوم (پیشینه سقط جنین در جهان و ایران)

بند اول (پیشینه سقط جنین در جهان)

سقط جنین قبل از میلاد مسیح (ع) تا حال حاضر بنا بر مستندات تاریخی وجود داشته و افراد با توجه به انگیزه های مختلف مرتکب آن می شدند. با سیری در قوانین ادوار گذشته مثل قانون حمورابی، به این مطلب می رسیم که مسأله سقط جنین مورد توجه قانون گذاران بوده و در مواد ۲۰۹، ۲۱۱ و ۲۱۳ برای اشخاصی که مبادرت به سقط جنین می کردند، مجازات هایی در نظر گرفته می شده است که نشان دهنده ی مذموم و ناشایست بودن این پدیده در طول تاریخ بوده است.

در تمدن های آشور و بابل سقط جنین جنایتی علیه شعور و اخلاق انسانی تلقی شده است. (فیض، ۱۳۷۴، ۲۳) این مطالب بیان گر غیر انسانی بودن این رفتار در طول تاریخ بشریت بوده که در سوگند نامه ی صاف نیز به ناشایست بودن آن اشاره شده است. (فیض، ۱۳۷۴، ۲)

در سال ۱۹۵۵ یک مردم شناس (گرگ دیوریس)، با بررسی تاریخی در خصوص سقط جنین در ۳۵۰ جامعه ی قدیمی و ابتدایی اظهار می دارد که در تمام جوامع بشری از همان زمان های اولیه سقط جنین از جمله مشکلات در کنار بشر بوده که با روش های تقریباً مشابهی این جنایت بوقوع می پیوست. بطور مثال داروها و سمومی مانند سرو کوهی، پونه، حنا، حنظل و یا با گشاد کردن دهانه ی رحم یا خشونت فیزیکی و حتی با دستکاری ناحیه ای اقدام به سقط جنین می کردند که خود این روش و ابزارها نیز نشان دهنده ی فرهنگ حاکم بر آن جوامع بوده است. (هیرو، ۱۳۹۲، ۲۱)

سقط جنین از گذشته های دور در میان جوامع مختلف بشری رواج داشته است. مطالعات انسان شناسی بر روی قبایل آفریقایی نشان می دهد که سقط جنین عمدی حتی در میان انسان های ما قبل تاریخ با روش های مختلف تا عصر حاضر شیوع داشته و از سقط جنین در برخی کتاب های پزشکی قدیم سخن به میان آمده است. در یک کتاب بسیار قدیمی چنان که می گویند توسط امپراتور چین در ۶۴۰۰ سال پیش نوشته شده است از دارویی از ترکیبات جیوه نام برده شده و